

Prof. dr. Josef Opatrný
Středisko iberoamerických studií
FF UK

Oponentský posudek disertační práce

Jaroslav Fiala, *Zahraniční politika Spojených států vůči Kubě v letech 1958-1965*, 236 str. rkp.

Doktorand se ve své práci zabývá problematikou, která přitahuje už více než půl století pozornost nejdřív politických analytiků a dnes už spíše historiků, byť se s posledním vývojem vztahů mezi Kubou a Spojenými státy vracejí k otázce vztahů mezi Havanou a Washingtonem komentátoři, hledající v americké politice vůči Castrově režimu na konci padesátých a začátku šedesátých let vysvětlení jeho příklonu k Sovětskému svazu a marxismu. Někteří z nich se odvolávají na výsledky bádání specialistů na mezinárodní vztahy v období studené války a zdůrazňují svým způsobem módní tézi, podle níž měl na rozdíl od staršího pojetí, podtrhujícího význam studené války pro Evropu, konflikt mezi Sovětským svazem a Spojenými státy vážnější konsekvence pro jiné části světa, Afriku, Asii a Latinskou Ameriku. Druhou stranou tohoto tvrzení je pak názor, že výsledky střetnutí mezi sympatizanty a někdy velmi nestabilními souputníky obou soupeřících supermocností s protagonisty světové scény druhé poloviny dvacátého století ovlivnily poměr sil mezi USA a SSSR.

K této tézi se hlásí na případu Kuby i Jaroslav Fiala, který s využitím pramenného materiálu, převážně americké, ale také české a jiné provenience, a přirozeně obsáhlé sekundární literatury zkoumá politiku Washingtonu vůči Kubě a posledních dvou letech let padesátých a první poloviny následujícího desetiletí. Při hledání příčin radikálního přerušení politických, ekonomických i kulturních kontaktů mezi USA a Kubou na počátku šedesátých let vychází z popisu situace na Kubě v době, kdy byla ekonomicky a možná i v jiných oblastech fakticky součástí Spojených států. Činí tak střizlivě, s mimořádnou znalostí problematiky i snahou o nestranný pohled, třebaže je patrný jeho kritický postoj politice USA.

Fiala zcela ve shodě s realitou ukazuje, že se americká politika vůči Kubě v první polovině šedesátých let, hodnoceno z hlediska jejích cílů, tedy likvidace Castrova režimu, setkala s totálním nezdarem. Washington resignoval v roce 1962 na svržení Fidela Castra vojenskou mocí s nadějí na jeho odstranění hospodářským tlakem, který zruinuje kubánskou ekonomiku, zbaví Castra široké podpory a donutí ho k odstoupení či změně politiky. Ani tyto naděje se nenaplnily. Nestalo se tak ani přesto, že hospodářská politika Castrovy vlády podstatným dílem přispěla k dosažení toho, oč Spojené státy usilovaly, tedy bezprecedentního rozvratu ekonomiky země, aniž by to ovšem vedlo k pádu Castrova režimu.

Jedním z faktorů, který přispěl v této době, i později, k udržení Castra u moci, byla nepochybně jeho obratná emigrační politika. Castro nechával odejít jednotlivce, kteří byli nespokojeni s ekonomickou či politickou podobou režimu a jejich odchod pomáhal ke stabilizaci situace na ostrově. V souvislosti s invazí proticastrovských emigrantů v Zátoce svíní v dubnu 1961 pak zajistila police a armáda tisíce osob sledovaných pro jejich odmítavé postoje k režimu, což Castrovu vládu samozřejmě upevnilo, nemluvě o vlivu růstu

nacionalismu po prezentaci vítězství nad invazí na pláži jako největšího úspěchu Latinské Ameriky v konfrontaci se Spojenými státy. Fiala má nepochybně pravdu, když tvrdí, že vztahy mezi Kubou a USA nebylo možné posuzovat jen z ekonomického hlediska, jak to namnoze činila americká úřední místa pro formulování politiky Washingtonu a očekávala přitom rychlé naplnění svých cílů, součástí vztahů byly i mnohem subtilnější a hůře uchopitelné faktory, které hrály nakonec větší roli než ekonomický kalkul.

Fialova analýza vztahů mezi USA a Kubu se přirozeně prolíná se sledování vztahů mezi Kubou a Sovětským svazem. Tady si ovšem nejsem zdaleka jist, že si SSSR snažil naklonit Kubu tím, že by jí pomáhal vyvážet revoluci do dalších latinskoamerických zemí, čímž měla Kuba zase přitáhnout SSSR na západní polokouli. Sovětský svaz měl jistě zájem na oslabení pozice USA na západní hemisféře a posílení pozice vlastní, jak by ovšem mohl Kubě při exportu revoluce přímo pomáhat je z řady důvodů otázkou. Castro si už v této době musel začít uvědomovat, že se těžko obejde bez masivní sovětské pomoci ekonomické, ta nebyla úplně přerušena ani v době sblížení Kuby s Čínou, a to nakonec rozhodlo o jeho návratu do sovětské sféry. Nelze samozřejmě pochybovat, že v Moskvě věděli o operaci Manuel a byli s ní srozuměni, což platí i o československé rozvědce. Na druhé straně je dost pravděpodobné, že KGB měla o akci stejné pochyby jako rozvědka v Praze a tolerovala ji hlavně proto, aby dál nezhoršovala vztahy mezi Havanou a východní Evropou.

Když potom Fiala konstatuje, že kubánský pokus o šíření revoluce skončil „naprostým fiaskem“ (str. 221) má a zároveň nemá pravdu. Partyzánským hnutím, které vzniklo jako důsledek kubánské revoluce, či bylo Kubou přímo iniciováno (zde srov. naposledy sice diskutabilní, ale přinejmenším k zamyšlení nutící práci Juana B. Yofre, *Fue Cuba. La infiltración cubano-soviética que dio origen a la violencia subversiva en Latinoamérica*, Buenos Aires 2014), prošla řada představitelů prokubánské levice, kteří sice v některých případech trávili pro své partyzánské aktivity dlouhé roky ve vězení, nakonec se však dostali v prvním desetiletí třetího tisíciletí k moci a v Brazílii, Salvadoru, Nikarague nebo Uruguayi úspěšně kandidovali v presidentských volbách.

Poněkud neústrojně, vzhledem k titulu disertace, působí polední kapitola, v níž se Fiala zabývá reakcí východních i západních intelektuálů, včetně československých, na kubánskou revoluci až do roku 1968. Nepokouší se zde o důkladnou analýzu jistě stovek titulů, místo toho vybral podle nejasného klíče několik příkladů, které neodrážejí reakcí autorů na americkou politiku na Kubě, ale jejich naděje či zklamání, jež při sledování Kuby a jejich představitelů pociťovali. Když už pak uvedl text Lumíra Čivrného, bylo by jistě zajímavé srovnat autorovy obdivné pasáže o Castrově režimu z počátku šedesátých let se zkušeností z druhé poloviny desetiletí popsanou v jeho memoárech publikovaných v roce 2000 pod titulem *Co se vejde do života*.

Co se pak týče jazykové podoby disertace, jsem nucen s politováním konstatovat, že Fialovi příliš nepomohla jeho zkušenost novináře, spíše naopak. Výrazy jako „z dílny Daniely Spencer a Gilberta M. Josepha“ (str. 11), „vznikla revoluce“ (str. 31), „převládaly smíšené pocity“ (str. 82), „extravagantního revolucionáře nemohl vystát“ (str. 84), abych uvedl jen některé, jsou vhodné pro publicistiku a ne pro odborný text, tedy ani pro disertační práci. Do této kategorie patří používání nadnesených výrazů. Nevím, co bylo brutálního na samém aktu likvidace Che Guevary v Bolívii, kde bych ovšem nepoužil slovo poprava. Guevara byl zastřelen bez soudu a nemohlo tedy jít o popravu (str. 216). Na některých místech pak si pak

Fiala svůj text evidentně znovu nepřečetl, srov. věta „Pro politiky v USA totiž Castrovi nebyl nezávislý aktér“ (str. 221).

Přes všechny otázky a připomínky, které jsem formuloval ve svém posudku, považuji Fialův text za velmi dobrý a přínosný. Práce splňuje všechny požadavky kladené na doktorskou disertaci, a proto ji bez nejmenšího váhání doporučuji k obhajobě s návrhem hodnocení prospěl.

V Praze, 16. června 2015.

Prof. dr. Josef Opatrný